

Adabiyot, madaniyat yashasa — millat yashaydi

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan

ADABIY-BADIY, MA'NAVİY-MA'RIFIY, İJTİMOIY GAZETA

2022-yil 13-may / № 16 (4675)

ҚАЛБИДАРЁ ҚАШҚАДАРЁ

Жорий йилнинг 21 – 22 апрель кунлари мамлакатимиз Президенти Шавкат Мирзиёев Қашқадарё вилоятига ташриф бўюриб, худудда амалга оширилаётган ижтимоий-иқтисодий ислоҳотлар, янги лойиҳалару бунёдкорлик ва обонданластириш ишлари билан танишиди, воҳа аҳли билан самимий мулокот қилди. Тарихий ташрифдан сўнг вилоят маҳаллалари, маданият ва санъат саройлари, театр ва амфитеатрлар, тантаналар ўтадиган кошоналар, спорт майдонларида машҳур театр ҳамда кино юлдузлари, эл ардоғидаги шоир, ёзувчиларнинг аҳоли билан давра сұхбатлари, санъаткорларнинг гала концертлари ташкил этилди. Айни пайтда воҳанинг барча туман ва шаҳарларида “Янги Ўзбекистон – инсон қадри улугланган юрт” шиори остида ўтказилаётган маданий-маърифий тадбирлар давом этмоқда.

Учур “Афросиёб” поездиде ҳазил-хузул, маърифий сұхбатлар, мушоира ва айтишувлар оғушида пойттахтдан йўлга чиқкан мөхмонлар Қарши темир йўл вокзалида карнай-сурнай садолари остида кутиб олindi. Вилоятдаги мавжуд 813

УНУТИЛМАС УЧРАШУВЛАР

Бутун кучни ҳалқ ичидан олайлик, Қулоқ очиб ҳалқ ичига борайлик – деган ўнумас сатрларини эслаганинг сари илхоминг жўш уради.

Ижодий сафаримиз 4 май куни Қашқадарё вилояти Нишон туманинда “Истиқол” истироҳат боғидаги сунъий кўл соҳилида, “Инсон қадри улугланган юрт” деб номланган маънавий-маърифий тадбир билан бошланди. Икки минг нафардан зиёд меҳнаткашлар, нуроний отахон-у онахонлар, оловқал ёшлар таникли зиёлиллар ва санъат ахлиниң ҳар бир чиқшини завқ-шавк ила кутиб олдилар.

Эртаси куни Ўзбекистон Ёзувчilar унумаси аъзолари, унумаси раисининг ўринbosari Fайрат Мажид бошчилигига ҳамда Республика Маънавият ва маърифат маркази “Маърифат” тарғиботчилар жамияти аъзолари, таникли санъаткорлар гурухларга бўлинни, вилоят туманинги сари йўл олдик.

Биз профессор Нарзулла Жўраев, хонандалар Бахтиёр Султонов, Курсия

ИНСОН ҚАДРИНИ УЛУГЛАБ

та маҳалланинг барчаси тадбирлар ўтказишга шай. Бекасам тўнлар кийган йигитларнинг кўлларидағи таҳтачапларга туманларнинг номлари ёзилган. Олдиндан белгиланган манзилларга қараб тарғиботчилар йўл олдилар.

Ўзбекистон Республикаси Маданият вазири, ҳалқ артисти Озодбек Назарбеков, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Толиб Ҳожиев, эстрада хонандаси Абдулла Раҳимжонов ҳамда “Фарҳод ва Ширин” гурухи Деконобод, тумани аҳолисига ўз концерт дастурларини намойиш этишиди. Ўзбекистон Қаҳрамони Муножат Йўлчевича, ҳалқ ҳофизи Бекназар Дўстмуровод, ҳалқ артисти Женисбек Пиззов ва башка бир гурух санъаткор, ёзувчи, шоирлар эса

Қарши, Косон, Чироқчи, Қамаши туманларида бўлдилар. Кўкдала туманининг Олтин бошоқ, Чорвадор, Бегламиш, Пахталисой, Ҳушали ва Тошли маҳаллаларида ўтган шукронсал тадбирлари, айника, кизғин кечди. Шахрисабз, Муборак, Касби, Китоб, Нишон туманларида ҳам маънавият аҳли кучоқ очиб кутиб олindi. Ўзбекистон Ёзувчilar унумаси аъзолари билан учрашувлар, китобхонник давралари ҳамда гурухга вилоятдан қўшилган хушовоз хонандаларнинг қўшиллари қишлоқ аҳлида унтулимас мадад бериш максадида бир гурух адид ва шоирлар, санъаткор-у олимлар ўтган ҳафтада Қашқадарё вилояти сари отландилар.

Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг яқинда Қашқадарё вилояти қылган сафарлари чоғида воҳани янада ривож-

лантириш, ҳалқимизни рози қилишга қаратилган саъӣ-ҳаракатлари, илгари сурған гоялари ижод ва санъат аҳлига ҳам илҳом баҳш этгани бағайни ҳақиқатидар. Одамлар билан жонли мулокотда кўп фикрлар ойдинлашиб, ийллар давомимида тўпланиб колган муаммолар боскич-ма-боскич ечимини топаётгани барчада бирдек умид уйғотмоқда. “Афросиёб” поездидан Тошкентдан Қашқадарё вилояти сари елдек учиб борар эканмиз, шууримидан шундай ўйлар кечади. Оташин шоир Чўпоннинг:

Эсонова, актриса Гулчехра Носирова, ёш актёrlар Очилбек Ҳамидов, Жасур Достонов, Жавоҳир Жамилов билан битта гуруҳда Фузор туманинга етиб келдик.

Зар қадрни заргар билар деганларидек, “Янги Ўзбекистон – инсон қадри улугланган юрт” деган сўзлар замидида қанчалик улкан маънолар мушжассам эканини Батош, Мўминобод, Апари, Бўстон, Хумдон, Авғонбог, Яргуночи, Пачкамар, Чорвадор, Обиқаёт, Ковчин, Совбоб, Қорақамар каби маҳаллалар аҳолиси дилдан хис этишини кўрдик.

2

ҚАДИМ СУРХОН

БОЙСУН БАҲОРИ — 2022

НАВОЛАРИ БОШҚАЧА...

Хосияти Ўзбекистон заминida кўхна тарих зарварақларидан жой олган жаҳонга машҳур ноёб археологик ёдгорликлар кўп. Улар ҳалқимизнинг буюк ўтмиши, аждодлар закоси, улуғвор маънавияти, бетакрор санъат ва маданиятидан дарак берibi турди. Бундай сир-синоатга тўла масканларга қадам қўйганингизданоқ қўхна тарих қаъридан ажаб бир кўй таралётгандек бўлади. Бу шундай кўйки, унда буюклика даҳлдор ҳалқимизнинг асрий орзу-армонлари, ноёб қадриялари нурланиб, қалбингиз торларини чертиб ўтади, ажаб туй-гуларга ошно этади.

Қадим Сурхон воҳаси шундай тилсимотларга бой, улуг алломалару азиз авлиёларга Ватан бўлган, қўхна тамаддун булоқлари кўз очган табаррук заминидир. Воҳани дунёга машҳур этаётгандан манзиллардан бири Бойсун деб аталади. ЮНЕСКОнинг қаорига кўра, 2021 йили баҳшичилик санъати Ўзбекистоннинг номоддий-маданий мероси сифатида

Бу улкан санъат ва маданият байрамига ЮНЕСКО, АЙСЕКО, ТУРКСОЙ, МДХнинг ижория кўмитаси, Маданий ёдгорликларни саклаш ва реставрация қилиш бўйича ҳалқаро тадқиқот маркази каби нуфузли ташкилотлар вакиллари ташриф буоришиди. Давлатимиз раҳбарининг миллий маданият, миллий мусиқа ва санъатимизни ривожлантириш, авлодларга безавол етказиш ҳақидаги хайрли ташаббуси, саъӣ-ҳаракатлари туфайли азалий қадриялар тараннуми – “Бойсун баҳори”нинг орадан анча йиллар ўтиб қайта тиклангани санъатсевар ҳалқимизни, хусусан, бойсунликларни беҳад кунвонтирид. Бойсун деб атаглан сўйим гўшада унибўйсан инсонлар аждодлари ҳунарларини муносиб давом эттираётгани, ажабиёт, санъат ва маданият ривожига ҳисса кўшаётгани таҳсинга лойиқ. Зеро, фестивалга келган ҳар бир меҳмон улардан ўрганса, ибрат олса арзийдиган жиҳатлар кўп. Жумладан, байрам кўргазмасидан ўрин олган, факат Бойсунда тўқиладиган, энг сифатли, ранги ўчмайдиган “жандада” матоси, “оқ эн”, “тӯдагул”, “кўчкоршоқ”, “ғажари” каби гиламлар, чанқовуз, дўмбира каби мусиқа асборлари, ёғоч ўймакорлиги ва кулолчилик маҳсулотлари намуналари межмонларда катта таассурот қолдирди.

5

– Бизга тез-тез ёзib туради. Жуда фаол. Отасиням яхши танийман, меҳнаткаш одам. Бу шоғирдимизнинг ўзғанлари марказий газеталарда ҳам чиқаётди. Инобат Нормуродова. Журналист бўлмоқчи, – деб кўшиб кўйди.

Билсам, ҳалиги киши шахрисабзлик таникли шоир, журналист Шарофжон Орифий экан. У киши ҳақида кўп эштагандим, катта онам “Орифий, Орифий” деб кўп гапирадилар. Аниқроғи, сиртдан яхши биламан, аммо ўзини учратмагандим. Бирдан ҳаётимга шеърларимга “Оқ йўй” ёздириб олсам, деган ўй келди. Шеърларимдан ўқиб бердим. Бозор Намозов қора қошлари ўртаси туташган, шеърни яхши кўрадиган инсон эди. Шеърларимни эшишиб мақтангандай жилмайб турди. “Жуда гайратли”, деб таърифлаб ҳам кўйди.

Хуллас, учрашувимиз эсда қоларли бўлди. У киши менга йўй-ўйриклар берди, «Бир томчи қон» деган кичкина китобасига дастхат ёзib кўлимга тутқазди. Китобда тогам – Совет Иттифоқи Қаҳрамони Шоди Шойимов ҳақида мақола ҳам бор экан.

– Мен тогангинг изини излаб Белоруссияга бордим. У ерда қабри бор, қабридан бир сикум тупроқ олиб келганман. Қабри ёндида тушган расмим ҳам бор. Үзғашга кириб журналист бўлсанг, ўрган, ёз, – деди.

2

ҚАЛБИДАРЁ ҚАШҚАДАРЁ

Давоми, бошланиши 1-саҳифада

Элликдан ортиқ әл ардоғидаги олимлар ва бир гурух санъаткорлар 9 май – Хотира ва қадрлаш куни муносабати билан Иккінчи жағон уруши қатнашчилари ва нуронийлар ҳузурида бўлиши. Чироқчи туманида истиқомат қиласётган уруш қатнашчиси Жўра Ёдгоров хонадонига ташрф буюрган Республика Маънавият ва маърифат маркази раҳбари Минҳожиддин Мирзо отахонга Президентимиз номидан йўлланган табрик хатини ўқиб эшиттириб, унга 15 миллион сўм пул мукофоти ва қимматбаҳо совғаларни топширди.

Бизнинг ижодий гурух эрта тонга Миришкор туманинига кириб борааркан, беихиёр маҳаллалардаги бир-биридан шинам уйларига, дарвозалар ёнида чаппар уриб очилиб ётган оқ, қизил, қирмизи атиргулларга кўзимиз тушди. Равон йўллар четидаги кўпийиллик бобоёнғоклар, “Яшил макон” давлат дастури асосида бунёд этилган янги боғлар, кўкламнинг эрка шамолларида тебрана-ётган чексиз буғдоизорлар, бир-бирига туташ узумзорлар, ўрикзорлар, олмазорлар қалбларимизга ҳузур багишлади. Ипак қурти учун тут кесаётган пиллакорларни завқ билан кузатдик. Йирик-йирик марвватак тутлар тагидан мажондек оқ тутларни тераётган қизалоқларга қараб болалик хотираларимиз уйғонди. Ҳовлиларида анорлар қийғос гуллаган. Қатор-қатор анорзорлар, атиргуллар, қип-қизил лолақизғандоқлар ёнида суратга тушамиз. “Мана сизга миришкорнинг табиий қизил гиламлари”, дейди бизни машинасида олиб юрган ҳайдовчи йигит

Туманда ўз миллий қадриятларини сақлаб қолган ўзбек, араб, тоҷик, туркман милатига мансуб турли ҳалқ вакиллари умргузаронлик қилас экан. Мен бу одамохун кишиларни, Жейнов ва Янги Жейнов маҳаллаларда ўтган учрашувларни умрбод ёдимдан чиқармайман. Бу ерда Ўзбекистон ҳалқ артисти Тожиддин Муродов таваллуд топган. Машҳур ҳофизнинг ўғли, таникли хонанда Шароғиддин Муродовнинг ҳамқишлоқлари тадбирга селдек оқиб келди. Аҳоли ундан “Гулузорим”, “Мардлар, қабул этинг қалб саломимни” кӯшиқларини, айниқса, отаси – Тожиддин Муродовнинг Фузулий фазали билан айтиладиган “Фамзасин севдинг” ашуласини қайта-қайта

Зулфия МҮМИНОВА, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими.

Давоми, бошланиши 1-саҳифада

Ўша пайтда Шароффжон Орифийнинг қўлида тогамнинг хатлари ва айрим ҳужжатлари бор эди. Тиловат холамдан олиб кетган экан. Сўраб қайтариб олишга ақлим етмаган. Журналист бўлиб, ўзимни тутиб олгунимча Шароффжон Орифий ҳам, Бозор Намозов ҳам оламдан ўтишиди.

Бозор ака онамнинг узоқроқ қариндоши бўлиб, улар кўшни яшашган. Хуллас, ўқишини битириб, оиласи бўлдим. Кетма-кет фарзандлар туғилди. Шаҳрисабз шаҳридаги ҳозирги 10-мактаб Шоди Шойимов номи билан аталарди. Қачон борсам, мактабга, албатта, кириб ўтаман. Шаҳар марказида Шоди Шойимов номидаги кинотеатр бор эди, хотира майдонида бюсти ўрнатилганди. Бўлаларим (Шаҳрисабзда холаваччани бўла дейишади), ака-у-каларимиз билан бориб турардик. Оила кураётган келин-куёвларнинг шу жойга бориб гул қўйишлари

яхши анъанага айланганди.

Афсуски, сўнгги чорак аср давомида маънавий-мағкуравий соҳалардаги ўзгаришлар туфайли бу каби анъаналар унутила бошланди. Уруш қатнашчиларини эсламай қўйдик. Қаҳрамон бюсти шаҳарнинг қайси бир четига сурилди. Шаҳар қиёфаси тубдан ўзгариб, кинотеатр ҳам бузилиб кетди. Яқинда ўша кинотеатрнинг расмини излай-излай топдим. Бу жой менга болалигимни эслатади. Байрамларда катта онам ёки Тиловат холам билан бирга борардим. “Геройнинг опаси” ёки синглиси, деб гуллар тутиб эхтиром кўрсатищаради.

Шоди Шоимов 1925 йили Шахрисабзининг Арабон қишлоғида (хозир шаҳар худудига кирган маҳалла, ўша пайт қишлоқ эди) туғилган. Тельман исмидати мактабда ўйнади. Ўна мактабда иштеп алан.

номидаги мактабда ўқиган. Уша мактаб ва қаҳрамон ўсган ҳовли ҳам бугунгача сақланган. Каттам(кatta онам)нинг айтишларича, Шоди тоғам жуда ўт-олов, ўтганнинг ўротини, кетганнинг кетмөнини оладиган «безори» бола бўлган. «Ҳеч нимадан қайтмас, кўрқмас ва жудаям қайсар эди, гапига кирмаган болани

УНГҮККЕ

Ҳам каттагина рўзгорга кўмак бериб турган.
Шоди Шойимов 1942 йили кўнгиллилар сафида урушга жуда ёш кетган. “Файрати ичига сифмаганидан ўзини урушга ёздириб келди”, деб эслайдилар катта онам. Кўп ўтмай чақирив қофози келади, Шоди “тез келаман” деб урушга жўнади. Кетаётганидан жудаям

хурсанд эди. Гүё у бориб ҳаммасини тинчтиб кела-
дигандек. Биринчи хатларида, “Фрунзе деган жойда-
ман, милтиқ отишни ўрганяпман”, деб ёзган.

Тоғамнинг қаҳрамонлиги, жасорати ҳакида жуда кам билишимиз мени сира тинч қўймасди. Днепрдан қандай кечиб ўтгани-ю байроқ тиккани, расми топилмагач, Тиловат холамга солдат кийими кийдириб, расмга туширишгани ҳакидаги гаплар хаёлимда айланиб юради.

– Урушнинг маънисини тушуниб етганмиди, –
деб сўрайман катта онамдан. – Бор-йўғи 17 ёшида
кетган бўлса. Қайси қаҳрамонлиги учун шундай
юксак унвонга сазовор бўлган?

Ш.Шоимов 385-ўқчи дивизиянинг 1266-ўқчи
полкида автоматчилар сафида жангга кирган. Ман-
баларда айтилишича, 385-ўқчи дивизия 1941 йил-
нинг август-ноябрь ойларида Ўрта Осиёда ташкил
этилган. Унинг таркибида минтақамизнинг турли
жойларидан урушга чакирилган аскарлар бўлган.
Мазкур қўшин уруш майдонларида шиддатли жанг-
лар олиб борган. Айниқса, Днепр дарёсини кечиб
үтишда кўрсатган жасоратлари учун дивизиянинг
кўплаб жангчилари орден-медаллар билан тақ-
дирланган. Тўқиз нафарига Қаҳрамонлик унвони
берилган. Шуларнинг орасида Шоди Шоимов ҳам
бор. Изланишларим натижасида анчагина хуҷжат-

ли маълумотлар тўпладим. Жумладан, 1266-ўкчи полкининг командири, подполковник Коноваловнинг Шоди Шоимов ҳақида ёзғанлари кўп нарсага ойдинлик киритди: "1944 йилнинг 27 июня Днепр дарёсини кечиб ўтиб, асосий кучлар етиб келгунича плацдармни ушлаб туриш вазифаси олинди. Душманнинг шиддатли зарбаси остида батальон дарёга яқинлашиб кела олмади. Днепрнинг чап соҳилида мустажам йицашаб олди. Ўтот Шоимов кўнглини

бўлиб дарёнинг ўнг қирғоғига ўтиш истагини билдириди. Автомати, ўқ-дорилар ва гранаталар олиб, жангчи ўртоги Шаров билан биргалиқда ўзини дарёга отди. Душманнинг ўқ ёғдириб турганига қарамай ўнг соҳилга етиб олишга муваффақ бўлди. Кечиб ўтган

мард жангчиларимизни сезиб қолган душман улар-ни йўқ қилиш ва миналаштирилган кўприкни порт-латиш учун автоматчилар гурухини ташлади. Ўртоқ Шоимов мардлиги, матонати боис кун давомида душманнинг кичик гурухлари хужумини қайтариб турди. Кун охирида қатъият билан душманнинг ўт очиш нуқталарига зарба берди ва душман сафида саросималикни келтириб чиқарди. Юзага келган қулай вазиятдан фойдаланиб, батальон роталари қиска муддатда дарёни кечиб ўтди. Шоимов жангчи-ларни душман истеҳкомларини штурм қилишга бошлади. Ўқ-дориси туғаб, кўл жанггига киришиб

кетди ва ўн учта фашистни қириб ташлади. Шоимов ушбу жаңгда қаҳрамонларча ҳалок бўлди. Кўрсатган жасоратлари учун Шоди Шоимовни Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвонига тавсия қиласам...".
Масимовский тибаки, Даишевка кишилгеги сабади

Могиловский тумани, Дашковка қышлоғи ахоли-
си 28 июнь куни ўз халоскор қаҳрамонларини катта
хурмат ва иззат билан шу қышлоқда дағын этади.

Тоғам қаҳрамонлиги туфайли дивизиянинг минглаб жангчилари ҳаётини сақлаб қолган, улкан дарёдан талофатсиз ўтишлари учун кулай имкон яратган. Дашковка қишилгидаги дарё устида мина-

Буни дашковкаликлар ҳеч унүтишмайды, доимо эзэозлашади. Ҳар байрамда ёдгорлик пойига гуллар қўйишади. Ижтимоий тармоқлар орқали тез-тез улар билан боғданиб турамиз. Мактабда маҳсус мұ-

Улар сыйланып келинген. Мангауда маңауз мүзей ташкил этилган. Хотира табдирларига бизни ҳам таклиф қилишади. Насиб этса, яқында бориб, бувиларимда сақланған, тоғамдан эсталык бўлиб қолган айрим жиҳозларни шу музейга тақдим этаман.

Кўп ўйлайман, ҳали ўн тўққизга ҳам тўлмаган йигитча улкан Днепр дарёсидан белида ўқ-дорилар, граната-ю автомати билан сузиб ўтишга аҳд қилганида кўнглидан нималар кечдикин? Ҳали тонг отмаган маҳалда ўзи балиқдай сузиб катта бўлган Т...

Хуллас, ҳали саволлар жуда күп. Бу мавзуда из-данишпариим давом этади.

Инобат ОЙДИН,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси

Яқинда Маъруфжон Йўлдошев ва Дилрабо Анданиёзованинг “Зариф сўз зиёрати” номли китоби Туркияда чоп этилди. Филология фанлари доктори, профессор Низомиддин Маҳмудов таваллудининг 70 йиллиги муносабати билан тайёрланган китоб назаркарда олимимизнинг қирққа яқин илмий ва илмий-оммабоп асарларидаги ўзбек тилининг бетакрор мазмун-моҳияти, сўз ва унинг ифода имкониятлари, тил илми ва таълими борасидаги қўйма фикрларидан ташкил топган. Китобга Ўзбекистон халқ ёзувчиси Эркин Аъзам сўзбоши ёзган. Ёзувчи олим ҳақидаги қўйидаги фикри жуда топиб айтган:

“Тил олими Низомиддин Маҳмудов билан ош-қатиқлигимиз бор десам, лофт бўлару, аммо кўрган-кўришган жойимизда минг йиллик қадор каби ўзаро бир яқинлик тувишимиз (кунгил сезади-да) бор гап. Ҳар ишда сарноком-саришта, минг антининг узангисигча ярқираб турдиган боҳафса сала одамларга азалдан ихлосим баланд. Дарвоҷе, тил илмидек сердикат соҳада бусиз бирор нимага эришсан бўларканим!”

У эмас, бу эмас, икковимизни руҳан бирордара-лаштирган ришта Сўзға муҳаббат бўлса керак; у кишининг сўз назарётли каминанинг сўз амалиёти билан машҳуллиги элга маълум. Яқин эллик йилдан бери тенгдошу сафдош сифатида бу пухта қаламдан чиқсан катта-кичик асарларни бақадри имкон кузатиб келаман ва ўзимча назарётчига дўйниб баҳолар бўлсан, Низомиддин Маҳмудовдек усбуни пишиқ, матн тузишга моҳир бошқа тилшуносни билмайман. Бу гап куттуғ сана баҳона ёки “ўзига ўзи жавоб берадиган” иккى оғиз сўзбоши битиш шаррафига ёзиган ширинхунаш қаламкашинг эмас, суз меҳнатида сочи оқарган кишининг чин ётирофидир!

Низомиддин Маҳмудовнинг тил ва сўз борасидаги барча фикрлари бирдай татимли, бирдай севимли бўлса-да, тузувчilar уларни ўн беш бўлимда тартиб бергани китобни янада ўшиши қилган. Масалан, “Тил – бемисл ва муҳташам синоат” номли боз бўлимида тил ва унинг табиити ҳақидаги ёмблашган фикрлар, тадқиқотларда “қўйма-кул бўлган” хулосалар жамланган. Сиз ҳам улардан бирини ўқиб кўринг:

“Тил бениҳоя муқаддас ва муҳтарам неъмат, у одам деган мавхудотни шакллантирган, қавмлар ўлароқ бирлаштирган, тараққиёт боскичларига олиб чиқкан, руҳий такомилга бошлаган, тафаккур

гулшанинг дарвозаларини очган бемисл бир ро-битадир. Шунинг учун ҳам тилга нописандлик инсониятнинг ўзлигига нописандлик демактир. Тилга этиром ва этибор эса бу дунёда инсон боласи муҳтарамлигининг ётирофидир”.

Маълумки, тил тафаккурни шакллантириш, борликини билиш ва акс этириш, билимларни тўплаш, саклаш ва унни узатиш, ҳиссий

муносабатларни билдириш

каби кўпдан-кўп вазифаларни бажаради.

Ер юзидағи энг кўхна фанлардан бирни хисобланган тилшунослик ҳам одам тилини тадқик этиш, тилнинг олам ҳодисаларини тушуниши тушунтиришдаги ўрнини аниқлашдек юмушлар билан банд. Бирок яратилишидаёт мўъжиза мақомида бўлган тилнинг табиити борасидаги билимларимиз ҳар ҷанча боимасин, ҳали бу неъмат бағрига жо бўлган сиру синоатларини охири кўрингани ўқиб. Олим таъкидлагандек: “Табиат ва жамиятда инсон тилидай мурakkab, серқирра, сарқатлам, сервазида, шакл ва мазмун таносиби тарағон ходиса камдан-кам топилади”. Дарҳақиқат, “Тил ҳалқнинг тафаккур тарзи-ю миллий сажиёсими, яшаш тарзи-ю минг йиллик анъаналарини, бир суз билан айтганда, ҳалқнинг ботиний ва зоҳирий борлиғини ақ эттиради. Шунинг учун муайян бир тушунча бир ҳалқда мавжуд бўлса, бошқасида мутлақа бўлmasлиги ҳам табиий”.

Низомиддин Маҳмудовнинг турли йилларда чоп этилган “Ўқитувчи нутқи маданияти”, “Тилимизнинг тилла сандиги”, “Тил тилсими тадқиқи”, “Тил ва жамият таносиби синоатлари” асарларидан сайланган тил сиёсати ва сиёсат тили, давлат тилнинг фавқулодда аҳамияти, она тилининг миллий ўзлигни тарбиялаши, тил ва жамият таъсилашуви ҳақидаги қолипдан чиқкандек қўйма фикрлари

китобининг кейинги қисмидан жой олган. Олим бир ўринда “...давлатда, жамиятда тил масалаларини сиёсий, ҳуқуқи ва маъмурӣ тартибида солиш тизими, тил муамоларини ҳал қилиш бўйича мағкуравий тамойиллар ва расмий-амалий тадбирлар мажмуй, мамлакатдаги тил вазиятига режали таъсир қилиш механизми”дан сўз очса, бошка ўринда яқин ўтишишизда “Милий ўзлики, миллий руҳни музознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз истилоҳ таомилга киритилгани”дан ёзигради; “Она факат ва фақат битта бўлганидан кейин унинг тили ҳам битта бўлиши гўдакка ҳам мавознатдан чиқариш учун бутун сиёсат машинаси сафарбар қилинган қизил истибод замонида “она тили” деган тушунчанини моҳиятни ҳам ишдан чиқаришга ҳаракат қилингани, “Иккича она тили” деган мантиқисиз ист

Юнус Ражабий таваллудинини 125 йиллини

Улуғ мутафаккир Низомиддин Мир Алишер Навоийнинг ижодий мероси ўзбек мусиқа санъатида мудом муҳим ўрин тутиб келади. Зотан, ҳазратнинг ўқувчига маънавий завқ бағишловчи юксак бадиий ва теран маъноли асарлари санъат аҳли учун битмас-туганмас илҳом ва ижод манбаидир. Бежиз эмаски, буғуни кунга қадар Ўзбекистон бастакорлари ва композиторлари томонидан турфа жаңрларда (ашула, катта ашула, сувора, мақом йўли, мусиқали драма, опера, романси) яратилган асарларнинг шеър асосини ва мазмун салмоғини Навоий мероси ташкил этади.

ФАЗАЛ ВА МАҚОМ МУЛКИ СУЛТОНЛАРИ

Ўзбек мусиқа маданиятининг бекиёс сиймоси, Ўзбекистон халқ артисти, академик Юнус Ражабий улуғ мутафаккир сиймосига чексиз эҳтиромини умри давомида яратган хилма-хил бастакорлик асарлари ва ҳофизлик санъати билан муносиб ифода этиб келди. Инчунин, фазал мулкининг сultonни асарлари ботинан мақомлар билан уйгунилигини теран англаган Юнус Ражабий мутафаккирнинг достонлари ҳамда ёрқин сиймосига бағишиланган турли саҳна ("Фарҳод ва Ширин", "Лайли ва Мажнун", "Навоий Астрабобдода") асарларида "Ушшок", "Дугоҳ-Хусайн", "Чапандози Гулёр", "Баёт", "Бухоро Ироги" ва бошқа мақом намуналарини мақсадли равиша ижодий кўллади. Шунингдек, ҳазрат Навоий фазалиёти ва асрри мақом анъаналарига ижодий таяниб, драматургия қонуниятларига узвий болгандан "Кошки", "Жудо", "Не наво соз айлагай" каби мумтоз айтиб намуналарини ҳам басталади. Бунга, жумладан, улуғ мутафаккирнинг "кошки" радифиға фазали асосида ижод этган "Фарҳод ва Ширин" мусиқали драмасидаги (1944) Ширин ариясини мисол қилиб келтириш мумкин:

**Очмағай эрдинг жамоли оламаро кошки,
Солмағай эрдинг бори оламга favo кошки.**

**Чун жамолинг жилваси оламга солди рустахез,
Килмағай эрди кўзум они тамошо кошки.**

**Бўлмағай эрди кўзум ўтлук юзунг кўрган замон,
Ишинг ўти шуъласи кўнглумда пайдо кошки.**

Юнус Ражабий ушбу фазалини мусиқали драмадаги лирик қаҳрамон сиймосини ифодаловчи ария матнида аччайин қисқартирган ҳолда кўллаган эди. Кола-верса, саҳна воқелиги ҳам шуни тақозо этган. Лекин бу ҳол ариянинг баркамол чиққишига монелик қўлмаган, чунки бу жаңрнинг ижодий талқини асосида янги бир кўриниши юзага келгани аён бўлади. Шунга кўра, фазалининг тўққиси байти орасидан танлаб олинган тўрт (1,2,3 ва 8) байти негизидан даромад, миёнхат, авж ва тушурим шаклий бўлганималари ишланган бу ария мақом ашула ўйлининг ихчам шаклига сифатига ҳам эга бўлган. Бежиз эмаски, мазкур ария буғуни кунда кўпроқ "Кошки" номли ашула тарзида маълум ва машҳур.

Айни вактда ҳазрат Навоий шеъриятидан илҳомланган Юнус Ражабий мумтоз мусиқа йўлларида "Ёр меҳри", "Мұҳаббат дашти", "Жонимдадур", "Гул сочар", "Қадаҳ", "Ўлмасун" ва яна кўплаб ашулашларни басталади, тез орада булар ҳам мусиқали драма-

ларидаги ариялари каби ўша давр ҳофизларининг севимли айтимлари каторидан ўрин олди.

Таъкидлаш жоизки, Алишер Навоий гўзал руҳий оламининг дилтортар садолар таранинумида Юнус Ражабийнинг бастакорлик истевъоди билан бирга ҳофизлик маҳорати ҳам ёрқин намоён бўлган. Зотан, овоз таровати ҳузурли дард-ла сийланган санъаткор ўзи ижод этган асарлари ҳамда Навоийнинг газаллари кўлланган "Ушшок", "Кўча боғи II", "Баёт II-III", "Дугоҳ-Хусайн IV", "Чоргоҳ III" сингари мақом ашула йўллари ижроси билан ҳам эл назарига тушган атоқли ҳофизидир.

Ўзбекистон халқ шоири Шукрулло Юнус Ражабийнинг бу ноёб истевъодини улуғлаб, қўйидаги шеърий мисраларни битган эди:

**Навоий дардин, ўз ҳалқи дардин
Кўйлаган чоғида Юнус Ражабий,
Ё Раб, топилурми, мафтун бўлмаган,
Фақат ҳалқи эмас, бирон ажнабий.**

Устоз санъаткорнинг Алишер Навоий назмини ижодий талқин этиш борасидаги салоҳияти, айникаса, "Бухоро мақомлари"ни нота ёзувига олиш ва анъанавий ижрочилик асосида "жонлантириш" жараёнларида янада ёрқин намоён бўлган. Маълумки, "Бухоро Шашмақоми", сарой анъанасига кўра, ҳофизлар томонидан кўпроқ форсий газаллар асосида "ўқио" келинган. Аруз имиддан яхши ҳабардор Юнус Ражабийнинг бастакорлик дахоси ўтарок туркйдада битилган кўплаб мумтоз шеърият намуналари, жумладан, Навоий қаламига мансуб газаллар "Бухоро Шашмақоми"нинг асосий айтиб йўллари ("Сарахбори Дугоҳ", "Сарахбори Сегоҳ", "Сарахбори Ироқ") ҳамда шўбаларига (Талқину, Наср, Мўғулча) ижодий пайвандланган эди. Шу асномда Алишер Навоийнинг мусиқицilar учун алоҳида қадрли бўлган назмий мероси мақом намуналарida муносиб инъикосини топган ҳамда 1959 йили "Ўзбек ҳалқ мусиқаси" нота ёзувлари туркумнинг бешинчи жилдидан, 1966–1975 йилларда эса олти жилди "Шашмақом" номида қайта нашр этилганди.

Кун тартибида турган яна бир муҳим масала эса, мақомларни амалий жиҳатдан ҳалқимизнинг ўша давр маданий ҳаётига миллий мусиқий қадриятлар қаторидан жорий этиш билан боғлиқ бўлган. Мақом санъати-

**Муғаний, келу черт турконо соз,
Мақоми "Наво", йўқса "Турки Ҳижоз",
Навоийнинг ашъоридан неча байт
Менинг ҳасби ҳолим топиб туркий айт.**

Устозларга мудом эҳтиромда бўлган Юнус Ражабий уларнинг шарафли йўлини турли синовларда сабот-матонат билан давом этирди, пировардида, ўзи ҳам улуғ устоз мақомига юксалди. Миллий мусиқа бойликларининг ҳақиқий ҳазинабони бутун умри давомида кўрсатган сермазмун ва баракали ижодий фаoliyati, айни пайтда, улуғ аждодлар руҳиятига туташ меросни ўззозлаши ва қадрларнинг юксак намунаси ҳамдир. Бинобарин, Юнус Ражабийнинг бебаҳор месори ҳазрат Навоий ижоди янглиг ҳар давр авлодларининг маънавий камолоти ўйлida кўмак бўйши, шубҳасиз.

Буғунги кунда ҳалқимизнинг оммавий йигин-тадбирлари, шунингдек, мутахассис олимларнинг махсус таълим мусасасалари, аржуманд сұхбатлари ва турли миёсдаги анжуманларida мақомлар ҳақида сўз борар экан, шурумизда беихтиёр Юнус Ражабийнинг нурили қиёфаси гавдалана бошлайди. Бу ҳол улуғ ижодкор сиймоси мумтоз мақом санъати билан узвийликда миннатдор авлод қалбидан мустаҳкам ўрин олганини англатади. Ўзбек ҳалқи мумтоз шеъриятда фазал мулкининг сultonни Алишер Навоий, мусиқида эса Юнус Ражабий эгалллаган юксак мавқei билан ҳакли равиша даҳонида тақдирланиши.

Оқилхон ИБРОХИМОВ

рурли лаҳзаларни узоқ йиллар давомида эслаб юришлари тайин. "Бойсун баҳори" да куй-қўшиклири, достонлари билан қалбларга эзгулик баҳш этган, санъати билан қалбларни забт этган фольклор ансамблари Ҳакамлар хайъати қарорига кўра муносиб эътироф этилди, қиммат баҳо совғалар билан тақдирланиши.

Қўриқ-тантовининг фольклор йўналишида томошабинлар меҳрига, мута-

сурхондарё ва Тошкент вилояти фольклор жамоаларига иккинчи, Андижон, Фарғона ва Навоий вилоятлари фольклор жамоаларига учинчи ўрин берилди. Шу билан бирга ҳар бир голиб жамоага пул мукофотлари ҳам берилди. "Бу йилги "Бойсун баҳори" бизга жуда катта шодилклар олиб келди, – дейди танловғолибарида Сайёра Косимова. – Бу гўзал дийёрда, гуллаб-яшнаётган Янги Ўзбекистонда, самимий дўйстлар даврасида жўшиб кўйламасликнинг иложи йўқ. Бизнинг бебаҳор қадриятларимиз, санъат ва маданиятимиз ҳалқаро миёсда кенг эътироф этилаётганидан баҳтиёрман".

Бойсун баҳорининг ширин таассуратлиро тотли лаҳзаларни, уста дәхонларимиз, моҳир ҳунармандларимиз тайёрларга ажойиб маҳсулотлари ўзлари билан олиб кетаётган Америка, Англия, Хиндустон, Эрон, Россия, Туркия каби давлатлар вакилларининг юртимизга бўлган ҳурмат-эътибори, меҳр-муҳаббати қалбларга сурур бағишилади. Зеро, санъат ва маданият, адабиёт гуллаб-яшнаған дўйёра тинчлик, фаровонлик ҳуқиқи, суръиши, шубҳасиз. Алёрлари олами тутган "Бойсун баҳори" ҳалқаро фольклор фестивали дунёнинг нуфузли ташкилоти ЮНЕСКО шафелигига олингани ҳам ўтмисио келажаги буюк Ўзбекистонга, унинг санъатсөвар, маданияти, маънавияти улуғ ҳалқига бўлган улкан эътирофидир.

Танловнинг "Ҳалқ ўйнлари ва томошаш санъати" йўналиши бўйича Жиззах вилоят фольклор жамоасига биринчи,

нинг асрри устоз-шогирд анъаналарини қийин шароитда йўлга кўйган Юнус Ражабий кўплаб шогирларни етук санъаткор мақомида эл хизматига ҳозирлади. Улар орасида Ф.Содиков, Т.Алимоват, К.Жабборов, О.Косимов, С.Аминов, О.Имомхўжаев, Т.Бадинов, О.Алимахсумов, Б.Давидова, К.Исмоилова, К.Мўминов, О.Хатомов, О.Отахонов каби атоқли бастакорлар, хофиз из созандалар номини кўрамиз.

Ўзига муносиб шогирларни камолотга етказган Юнус Ражабий 1959 йили Ўзбекистон Телерадиоси хузурида тузган "Мақомчилар ансамбли" икросида "Шашмақом" ва "Фарғона-Тошкент мақом йўллари"-нинг оҳанрабо тасмалари ва грампластинкаларга ёзиб олинишига муваффак бўлди. Зотан, мақомларнинг нота ёзуви-ю ихосига оид амалга ошган улкан илмий-ижодий меҳнат асаносида ҳазрат Навоийнинг мусиқа устозига қўйидагича "мурожаатли вазифаси" ҳам ўз ечимини топган эди, дейиш мумкин:

Комил ХОРАЗМИЙ

НАЗМ МАЛИКАСИГА

Улуғ шоира Ҳалима Ҳудойбердиева хотириасига

Эркин Воҳид яна Абдулла Ориф
Назм майдонида суронлар солиб

Ҳайратга чулғарди ҳар сатрлари,
Булар эди шеър афсунгари.

Хоразм тарафдан чиқди ногаҳон,
Файласуф бир шоир Омон Матжон.

Дур каби яраклаб ҳар битта ҳарғи,
Қаторни тўлдириди Рауф Парфи.

Шоиралар қайда улар каби, хўш,
Зулғиянинг ўрни турар эди бўш.

Назм маликаси кутилар эди,
Қўёш кўкда тутилар эди.

Нодирлик рутбаси фалак-чун нима,
Худонинг бергани - улуғ Ҳалима.

Унда жамулжамдир асрор овози,
Сўзларнинг жилваси, туйғулар нози.

"Бегим" дея шеърлар битгани замон,
Сехрли тўн кийди ўзбекча забон:

"Кия тушган нигоҳи армонга йўймагайсиз,
Киз қалбига севмокни осонга йўймагайсиз.

Кийнамангиз, у ўзи ўртангучи бир бағир,
Бу бағирни кенглиқда осмонга йўймагайсиз".

Абдулла Қодирий ўқиса агар,
"Буни Кумуш ёди!" дерди мукаррар.

Мунча беғубордир ўзбек аёли,
Сўз айтиш бобида ибо-ҳаёли.

Нодира руҳидан тарбия топиб,
Майдай-чўйда дардни ишқ или ёпиб

Завқу шукуҳимга дунё тор, деди,
Осмондан тушгани иссиқ кор, деди.

Шунчаки ёзиши қилган эди рад,
Токи оҳангларга таслим бўлсин дард:

"Менинг шунчаки йиғлагим келмас,
Хаёл шароб мисол қўлсин сархуш, масть.

Менинг шунчаки кўйлагим келмас,
Овоз пардаларим чидаб берса бас"?

Бундай овоз борми туркий назмда,
Фарғона, Самарқанд ё Хоразмда!

Барчани мот қўлмиши Сирдарё қизи,
Олис коинотдан тушган юлдузи.

Эй фалак ҳунаринг бунча мукаммал,
Ёзуви нағису, нозик ва гўзал.

Унинг шеърията жарандор наво,
Маҳзун кунгилларга багишлар даво.

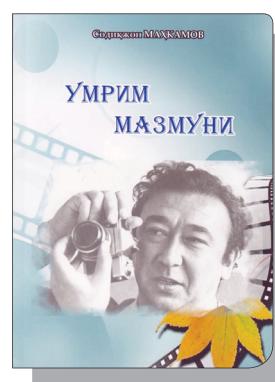
Кимлардир шеър ўқиб роҳат қилдилар,
Баъзилар чидолмай ҳасад қилдилар.

Шоирлик юкини кўтартмоқ қийин,
Жунун ҳам руҳида бўлмоги тайин

САМИМИЙЛИКНИ УЛУГЛАБ ЯШАШ БАХТИ

Умрни оқар дарёга қиёллашади. Шунингдек, "Тугулдиму бордим бозорга, кафандик олдиму кетдим мозорга" деган нақл ҳам бежиз айтимаган. Қаранг, умр деганлари нечоғли қисқа ва ганимат. Ёш ўтган сари инсон босиб ўтган йўлни мушоҳада қилиши табии: "Нима қўлдим, нималарга эришдим, нималар армон бўлиб қолди?". Шунда беихтиёр, юрақда шижоат, кўнглида илҳом бўлса, кўлга қалам олиб қофоз қоралай бошлади. Аслида, бу ҳам ҳаммага насиб этадиган иктидор эмас, албатта.

Ёз фасли эди, бир куни шоир Ўқтам Мирзәэр, журналист Гулчехра Умарова ва камина Содик аками йўқлаб хонадонига бордик. Торгина ҳовли. Катта ёнғоқ ва шо-

УМРИМ
МАЗМУНИ

тут остига чоғроқина жой қилинган. Содик ака одатдагидек қозонни мильтилатиб кўйган экан. Жуда самимий сұхбат бўлди, хотирашлар тилга олинди. Шунда Ўқтам Мирзәэр: "Содик ака, сизга бир таклиф. Агар ҳозир биз тинглаган шу хотирашларини ёсангиз бир китоб бўлади. Бошқаларини ҳам эсласангиз катта бир асар бўлиши тайин. Бир ҳаракат қилинг", деди. Содик ака: "Мен ёзувчи бўлмасам, фото бошқа, ёзувчилик бошқа", деди.

Кўплашиб Содик аками кўндиридик. Ҳуллас, хотирашлар ёзиша бошланди. Содик ака иккита, учта воқеани ёзгач, сим қоқиб: "Асрор, мана бу воқеани бундай бошладим, бунисини бундай тутадим", деб кулиб қўйди. Иш, ишдеб ҳар доим ҳам устоздан хабар олгани вақт тополмасдим. Шундай кунларнинг бирида бўлган воқеани эсласам, ҳалигача ўзимни койиб қўйман.

деб кулиб қўярди. Орадан анча вақт ўтди. Нихоят бир куни: "Бир уйга кепсангиз, "заказ" таъёр бўлди", деди. Бориб кўлэзманни олдим. Шунда: "Ичиди айрим жойлари русча ёзилган. Ўқтам айтганидек, эсмига келганида ёзib қўявердим. Гулчехра бир тартибига солар", деди...

Хар ойнинг учинчи санасида устоз сим қоқиб уйларига чорлар эди. Албатта, дастурхонга паловхонтира тортиларди. Бир куни қитмирик қилиб: "Устоз, айтинг-чи, нима сабабдан ҳар ойнинг учинчи санасида йўклийиз", дедим. "Нима десам экан. Шу куни нафақани кўлимга оламан. Тўртинчи ёки бешинчи кунларига ўтиб кетса, қизиги қолмайди", деб кулиб қўйди. Иш, ишдеб ҳар доим ҳам устоздан хабар олгани вақт тополмасдим. Шундай кунларнинг бирида бўлган воқеани эсласам, ҳалигача ўзимни койиб қўйман.

ХОТИРА

Одатдагидек Содик ака сим қоқиб, газетанинг сўнги сонларини олиб боришими алоҳида тайинлади. Бир тутам газетани олиб уйларига бордим. Кўлимдаги газеталарни олдинларда, кўзлари ёш боланинг кўзларидек беозор жавдираб, лаблари пириллаб, чукур-чукур нафас олиб, газетани думогига тутиб ҳидлади. Сўнгра: "Ана, хумор босилди. Буларни ошдан кейин мириқиб үқийман", деб газеталарни дастурхоннинг юкори жойига кўйди. Орадан анча вақт ўтди. Китоб нашри жуда кечики.

Бир куни Содик ака: "Асрор, китоб бўладиганими, йўкми? Шу китобни кўлигига олиб яқинларимга, дўстларимга есталик сифатида бериб кетсан дегандим-да", деди. "Қаёққа шошайпсиз, албатта, кўрасиз," дедим. Шунда Содик ака чукур хўрсиниб: "Иссик жон, билиб бўлмайди-да", деди.

Наширёт билан қочон боғланмай, маблаг иўқлигини айтишарди. Бир сафар: "Тўвёрдий

заказ" бўлганида босардик, оддий бўлса иложи йўк", деган жавобни ҳам эшидим. Асабим қақшаб: "Тўвёрдий заказ"ига ўт тушсин", деб аччиғланни қайтган кунларим ҳам бўлди. Китобнинг электрон шаклини у босмахонадан олиб, бошқа наширётига топширдим.

Инсон умри шамничиличик ҳам эмас экан. Бу сұхбатдан кейин орадан бир ой ҳам ўтмади. Содик ака китобни кўлига ололмай армонда кетди. Мени устоз олдиаги қарздорлик хисси кўп вақт тарк этаслиги ҳам аниқ.

Мана, ўша китоб: жумлалари жуда оддий, самимий, содда ва беғубор. Китобни нашрга тайёрлашда матнга шоирона зеб берилмади, аслича чоп этилди. Содик Махкамов оддийликни, самимийликни ва соддалини кадрлар ва унга амал қиларди. Охиратлари обод бўлсин.

Асрор СУЛАЙМОНОВ

ЁШЛАР ОВОЗИ

АДАШГАН ХАТ

"Юрагимни қамраган соғинч, Ҳар нафасда эслайман сизни. Ҳатто тунлар ухломайман тинч, Тушларимдан излайман сизни."

Жоду каби тортаркан меҳр, Ҳат ёзарман бедор тунларим. Соғингандан ортarkan меҳр, Шукур, яқин дийдор кунлари..."

Ҳар ҳафтанинг якшанбасида Токрорланар оддий одат бу. Бир йигитдан рафиқасига Юборилган ўнинчи хат бу.

Бу гал бироз босдими гафлат Ўртада хат ташувчи қуши, Хотинига ёзилган бу хат Онасининг кўлига тушди.

Хотин ўзи билан оввора, На эр, на хат билан иши йўк. Аммо бугун бу кенг дунёда Онасидан баҳти киши йўк.

Бизга ақл ўргатма деманг, Бир шоирни телба атасиб. Ҳат битганда онангизга ҳам ёзиз туринг, майли, адашиб.

ДАРАХТ

Бу дарахт қайта барг ёзмайди энди, Қайта мева бермас энди бу дарахт. Бевафо дунёга жимгина кўнди Ва бошин тик тутиб синди бу дарахт.

Уни тарк этишид ҳатто қушлар ҳам, Насия қилишиб хайр-хўшини. Балки у анхорга айтмоқда бу дам, Ниҳоллик чоғида кўрган тушини.

Энди у соя ҳам берга олмайди, Йўқламай қўйишид ҳатто қарғалар. Сувдаги аксига лаънатлар айтиб, Дарахт ўз-ўзига тинмай қарғанар.

Менинг эса унга ортар ҳавасим, Бу он шу дарахт-ча бўлолсам қани. Қани яшайсан шу дарахт каби, Шу дарахт мисоли ўлолсам қани.

Ажал келганида болта елкалаб, Тақдирга жилмайиб ён беради у. Сўнгги дам ҳам ённіб, кимнингдир. Уйини иситиб жон беради у.

МАНГУЛИК

Бир одам мангулк шарбатин излаб, Пойенсиз дунёни умидвор кезди. Яшади қоядек собитик кўзлаб, Ўзини ҳеч қачон ўлмасдек сезди.

Ҳеч нарса қолмади кўзидан пинҳон, Анқонинг уруғин топди қидириб. Қуш жонига минг йил яшайди дебон Карғанинг кўз ёшин ичди сидириб.

Қиблагоҳ томонга бош эгиг ҳар тонг, Оплоҳдан ўзига умр сўрарди. Ўлимдан кўрқаркан дея ўйламанг, Шунчаки яшашни яхши кўрарди.

Бир куни шумхабар эшилди ногоҳ, Юртига бостириб кирган эмиш ёв. Барча истакларин унтиб шу чоғ, Уй томон отланди кўксидан олов.

Қонхўр ёв зумғига кўймоқ учун чек, Ўзини беаёв жангга солди у. Шер каби олишиб, жон берди шердек, Авлодлар ёдиди мангу қолди у.

Ифтихор ХОНХЎЖАЕВ

ЎЗБЕКИСТОН БАДИЙ АКАДЕМИЯСИ ФАОЛИЯТИДАН

Тошкент Фотосуратлар уйида очилган "Вақт, инсон ва тафаккур" деб номланган кўргазмада таникли рассом, ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданиятни ходими Азиза Маматованинг эллиқдан ортиқ рангтасвир асрлари намойиш этилди. Асосан портретлардан иборат бўлган ушбу

кўргазмада рассом қаҳрамонларнинг бета-корр киёфалари, руҳий ҳолатига алоҳида урпу берган. Айниқса, унинг "Муҳаммад Юсуф", "Саховат", "Шоира Ҳалима Ҳудойбердиева", "Кибрий Қаҳхорова", "Ёзувчи Ойбек", "Зарифа Сайдносирова" сингари асрлари санъат ихлюсмандлари эътиборини қозонган.

Мусаввира улуг алломаларимиз, му-тафакирларимиз сиймосини полотноларга муҳрлашда фаол. Унинг Абу Али Ибн Сино, Машир, Мирзә Бобур, Усмон Но-сири, Абдулхамид Чўлпон, Ойбек каби ўзбекнинг улугларига багишланган портретлари улар хотириласини абадийлаштириш, руҳий дунёсини ифодалашда мухим аҳамият қасб этиди. А. Маматова ҳар бир шахса хос хислатларни ифодалашда мазмунан бой композицион тузимлалар, бадиий тимсоллардан маҳорат билан фойдаланиди, ҳар бир қаҳрамон учун муносиб ранглар топа билади. Портретларда муаллифнинг ватанпарварлик туйғуси, ўзи яратётган сиймопарларга мөхр-муҳаббати ёрқин акс этиб туради.

Моҳир мўйқалам устасининг суратлари она юртга, азалий қадриятларга, меҳнаткаш юртошларга эътиром билан сурорилган. Бугунги кунда А. Маматованинг асрлари ўзбекистоннинг қатор музейларида, Германия, Туркия ва Россиядаги шахсий тўпламларда сакланади. Менинг эса унга ортар ҳавасим, Бу он шу дарахт-ча бўлолсам қани. Қани яшайсан шу дарахт каби, Шу дарахт мисоли ўлолсам қани.

экспертларини тайёрлаш ҳалқаро дастурини "Худудий ривожлашиши комплекс режалаштириш" йўналиши бўйича тамомлаган.

Камолиддин Беҳзод номидаги Шарқ миниатюра санъати музеи ҳазинаги беғарас совға қилинган иккى юзга якин ҳалқ амалий санъат асрлари билан жамоатчиликни танишириш, айниқса ўшлар қалбида бебаҳо маданиятимиз билан фахрланиши туйғуларини шакллантириш мақсадида бундай кўргазмалар ташкил этиб борилади.

Бу тўпламни тарихи жуда кизиқ, –деди Ф. Абдужабборов. – Ўз вақтида уста ва хунармандларнинг фоалиятига моддий томондан кўмак берганимда, улар миннадорлик юзасидан менга ўз ишларидан совға қилишган. Ҳозир кўраётганларингиз узоқ йиллар давомида ийғилиб қолган намуналар. Бу санъат асрларини сотиш ниятим йўқ эди. Сабаби, бу асрлар ҳалқимизни. Музейларда экспозиция ташкил этишини ният қилдим. Навбатдаги тўпламмада қадимий дўклилар ва турили либослар мавжуд. Насиб қўлса уларни ҳам тақдим этиб, музей ва галереяларда намойиш этиш ниятим бор.

Сарвара ҚОСИМОВА

ИНСОН ВА ТАФАККУР

Сўнгги йилларда қадим тарихимиз, бой ва бетакор маданий меросимиз, миллий қадрият ва анъаналаримизга эътибор ортиб бормоқда. Айниқса, ноёб меросининг энг сара намуналарини ўзида жамлаган, уни ҳалқимизга, ҳалқаро жамоатчиликка намойиш этиб келаётган музейларимиздаги бебаҳо экспонат ва тўпламларга қизиқиши кучайди. Ўзбекистон Бадиий академияси ташкил этилаётган залида музейига коллекционер Фахридин Абдужабборов томонидан совға қилинган тасвирий ва амалий санъат асрларидан иборат "Мерос қадрияти" номли кўргазма фикримизнинг далилларидан XVIII-XIX асрлар ҳамда XX асрнинг биринчи яримига оид тасвирий, амалий санъат асрлари, кўлёзма намуналаридан иборат ашёлар ҳалқимизнинг бетакор санъати тарихидан сўзлайди.

Тошкент давлат Шарқшунослик институтида ташкил олган Ф. Абдужабборов жамоат ва ҳалқаро ташкилларда, шунингдек, давлат муассасаларида оммавий, ижтимоий ва маданий тадбирларни ташкил этиш бўйича фаолият юритган. 2000 йили БМТ

Муассис:
ЎЗБЕКИСТОН
ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

Ҳамқоримиз:
akfa

Таҳририятга келган кўлэзмалар таҳжил этилмайди ва муаллифларга кайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланши мумкин.

Масъуд котиб: Асрор СУЛАЙМОНОВ
Навбатчи мухаррир: Ҳумон АКБАРОВ
Сахифаловин: Нигора ТОШЕВА

Газета 2014 йил 26 ноябрьда Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси хуруридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлигидаги томонидан 0283 ракам билан рўйхатта олинган.

Адади - 1117. Буортма Г - 544.
Ҳажми - 3 босса табоб, А-2.
Нашр кўреатчи - 222.
Ташкилотлар учун - 223. 1 2 3 4 5 6

«Шарқ»
нацирӣ-матбаба
акциядорлик компанияси
босмахонаси.

Босмахона